

τῶν ὁπαδῶν αὐτοῦ πεποίθησιν ἀκράδαντον εἰς τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ· καὶ πολλάκις ἀπεφήνατο περὶ τούτου εἰς τρόπον δεκτικώτατον παρεξηγήσεων. Ἐπὶ παραδείγματος, λέγει πού· «Εἰς τὸν Θεὸν ὀφείλετε τὸν ὕπνον τῆς νυκτὸς καὶ τὴν ἐξέγερσιν τῆς πρωίας. Ὁ Θεὸς γινώσκει τί πράττετε καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν. Ὁ Θεὸς δεσπόζει τῶν δούλων αὐτοῦ· καὶ παρέχει ὑμῖν ὡς φύλακας ἀγγέλους ἐπιτετραμμένους μὲν νὰ τελειώσωσι τὰς ἡμέρας σας ἐν τῇ προωρισμένῃ στιγμῇ, ἐπιτελοῦντας δὲ ἐπιμελῶς τὰς διαταγὰς τοῦ οὐρανοῦ». Ἐκ τοιούτων καὶ ἄλλων παρομοίων ρήσεων ἐννοεῖται ὅτι εὐχερῶς ἠδύνατο νὰ ἐξαχθῇ τὸ συμπέρασμα ὅτι τὰ πάντα ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, ἐξαιρέτως δὲ τὸ τέρμα τῆς ζωῆς, εἶναι ἀμετακλήτως προωρισμένα εἰς τρόπον ὥστε ἀδύνατον νὰ διαφύγῃ τις τὸ πεπωμένον, ὅ,τι δήποτε καὶ ἂν πράξῃ ἐπὶ τούτῳ. Ἐντεῦθεν δὲ ὠφελήθησαν οἱ ἄμειστοι τοῦ Μωάμεθ διάδοχοι, ἵνα ἐμφυσησῶσιν εἰς τοὺς ὁπαδοὺς αὐτῶν τὴν δόξαν ὅτι, ἂν πέρωται νὰ ἀποθάνωσι, θέλουσιν ἀποθάνει, καὶ ἐν τῇ κλίνῃ αὐτῶν ὄντες, Ἐὰν πέρωται νὰ ζήσωσι, θέλουσιν ἐπιζήσει, καὶ ἂν ἐκτεθῶσιν εἰς τοὺς φοβερωτάτους τῶν κινδύνων. Ἀλλὰ μὴ ὀκνοῦντες νὰ ἀναλάβωσι τὸν ὑπὲρ πίστεως ἀγῶνα ἔχουσι τὸ πλεονέκτημα ὅτι συγχωροῦνται ὅλαι αἱ ἁμαρτίαι των καὶ ὅτι, ἂν εἰμαρταί νὰ ἀποθάνωσι, θνήσκοντες θέλουσιν ἀπολαύσει τὰ ἀγαθὰ τῆς αἰωνίου μακαριότητος.

Τοιαῦτα ἦσαν τὰ δόγματα, τοιαῦται αἱ ἀρχαί, αἱ δοξασίαι, αἱ ἐπαγγελίαι τοῦ ἐν ἀρχῇ τῆς ἐβδόμης ἑκατονταετηρίδος ἀντηγήσαντος αἰῶνος ἀπὸ τῆς Ἀραβίας νέου θρησκευτικοῦ κηρύγματος. Τὸ κήρυγμα τοῦτο κύριον σκόπον εἶχε νὰ καταστήσῃ τοὺς ὁπαδοὺς αὐτοῦ ἐπιτηδειοτάτους πρὸς τὴν κατάκτησιν· καὶ ἐπειδὴ, ὅπως εἶχον τότε τὰ πράγματα τοῦ κόσμου, ἐν τῇ γενικῇ τῶν ἐθνῶν ἀναστατώσει, ὁ πόλεμος δὲν ἦτο ὅπως σήμερον ἐξαίρεσις, ἀλλὰ κανονικὴ καὶ σχεδὸν ἀδιάλειπτος τῆς ἀνθρωπότητος κατάστασις, ἦτο φυσικὸν τὸ νέον κήρυγμα νὰ κατισχύσῃ ὅλων τῶν προηγουμένων θρησκευμάτων, τὰ ὁποῖα πολὺ ἀπειχον τοῦ νὰ εἶναι ἐξ ἴσου ἐπιτηδείως πρὸς τὴν τοιαύτην χρεῖαν διωργανωμένα. Παραβάλαμεν ἐπὶ μικρὸν τὸ νέον θρησκεῦμα πρὸς τὰ δύο ἀρχαιότερα θρησκευματα, τὰ ὁποῖα κατὰ πρῶτον συνήντησε καὶ πρὸς τὰ ὁποῖα ἐπρέσβευεν ὅτι ἔχει συγγένειαν, καὶ ἀληθῶς εἶχε συγγένειάν τινα λόγῳ τῆς πρεσβευομένης παρ' αὐτοῦ μονοθεΐας. Ὁ Ἰσλαμισμὸς διετήρησε μὲν πολλὰς τῶν τύπων καὶ πολλὰ τῶν ἐθίμων, ὧν ἕνεκα τὸ μωσαϊκὸν δόγμα ἀποκρουόμενον ὑπὸ τῶν ἄλλων ἐθνῶν δὲν ἠδυνήθη ποτὲ νὰ ὑπερβῇ τὰ στενὰ ὄρια τῆς ἰουδαϊκῆς φυλῆς· ἀλλ' ὁ Ἰσλαμισμὸς δὲν ἦτο, ὅπως ὁ μωσαϊσμός, παθητικὸν θρησκεῦμα, θρησκεῦμα δηλαδὴ τὸ ὁποῖον περιέμενεν οἰκιοθελῶς νὰ το παραδεχθῶσι τὰ ἄλλα ἔθνη· ἦτο ἐξ ἐναντίας θρησκεῦμα ἐνεργητικώτατον, ἔχων ἀρχὴν θεμελιώδη τὴν διὰ τῆς σπάθης διάδοσιν αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δέ, ἂν καὶ προσέβαλλέ τινας τῶν ἔξεων τῶν ἄλλων ἐθνῶν, ἐπιβάλλον αὐτοῖς ἔθιμα ἀλλότρια, συγχρόνως ὅμως θεεράπευεν ὅλας τὰς ὑλικὰς ὀρέξεις καὶ ὅλους τοὺς ὑλικοὺς πόθους τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι πρὸς τὸν διὰ τί ἐξηπλώθη ἐπὶ μέγα τοῦ κόσμου μέρος, ἐνῶ τὸ εἰς πολλὰ συγγενὲς αὐτῷ ἰουδαϊκὸν αἶψοτε ἔμεινε στάσιμον καὶ ἐμειονοπήφησεν ἐν τῷ κόσμῳ.

Τὸ δὲ χριστιανικὸν θρησκεῦμα εἶχε μὲν χαρακτῆρα μεταδοτικὸν καὶ κοσμοπολιτικόν, οὐ ὅλως ἔσπερειτο ὁ ἰουδαϊσμός· ἀλλὰ διὰ τῶν ἀρχῶν τῆς ἰσότητος, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀγάπης τοῦ πλησίον, τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, τῆς κρίσεως καὶ τῆς ἀνταποδόσεως, ὁ χριστιανισμὸς ἀπετείνετο εἰς τὰς εὐγενεστέρας, τὰς ἠθικωτέρας, τὰς διανοητικωτέρας οὕτως εἰπεῖν χρεῖας τῆς ἀνθρωπότητος, ἐνῶ ὁ ἰσλαμισμὸς, ὡς πρὸ μικροῦ ἐξηγήσαμεν, θεεράπευε τὰς ταπεινότερας, τὰς ὑλικωτέρας τὰς σαρκικωτέρας οὕτως εἰπεῖν αὐτῆς ὁρμᾶς καὶ διαθέσεις. Ὁ χριστιανισμὸς ἦτο θρησκεῦμα προσῆκον εἰς κοι-